

Göran Rosenberg

Zpět v ghettu

Pochmurné vyhlídky dnešního Izraele

V noci 26. října 2006 umírá teta Bluma, a tak se třicet šest hodin na to ocitám v letadle do Tel Avivu. S židovskými pohřby se neotálí — na cestu mám pouhých osmnáct hodin. Zpráva o tetině smrti přišla znenadání a má možnost účast nebyla brána v potaz. Ale jakmile se usadím v letadle, začínám přemýšlet a vzpomínat. Myslím na umlčené příběhy a zprerhané vazby. Vzpomínám na zářící oči, nakažený smích, rozpustilou směsici polštiny, jidiš a hebrejštiny, na nezkrtnou radost ze života v kontrastu k zážitkům, o kterých je zapovězeno mluvit.

Bluma se narodila roku 1915 ve východopolském Chelmu, který proslul coby městečko hlupáků (stejně jako švédské město Södertälje, kde jsem se narodil já). Byla o jedenáct let starší než její nejmladší sestra a z rodiny Stawových zbyla jako jediná, kdo si jasně pamatoval na místo, kde se narodila má matka. Před mnoha lety jsem na magnetofonový pásek, který nelze na dnes prodávaných přístrojích přehrát, zachytil její vzpomínky na Chelm. Když se se smíchem pustila do vyprávění o místním zázračném rabínovi a jeho divotvorných léčebných i náboženských praktikách (při těžkém porodu uvažte k posteli modlitební knížku), nebyl jsem si jistý, jestli se opravdu rozpomíná, nebo si jen vymýšlí povídky. Nevím sice s určitostí, jestli jsem porozuměl všemu, co mi říkala, zato vím na sto procent, že se o světě, z něhož pocházela rodina mé matky, nikdy nedozvím víc, než co se jí podařilo sdělit.

Když se děda Jankiel s babičkou Ráchel, pěti dcerami a jedním synem rozhodl opustit Chelm a hledat nový život v rušně, průmyslové Lodži, bylo mé matce pouhých pět let. Když Lodž zabrali Němci a uvěznilí místní Židy v uzavřeném ghettu, bylo jí pouhých třináct. A když byli v září roku 1944 přeživší členové její rodiny převezeni z lodžského ghetta na rampu v Osvětimi, kde se konaly selekce a kde byla většina jejich příběhů navždy umlčena, bylo jí pouhých sedmnáct. Děda Jankiel s babičkou Ráchel šli rovnou do plynu, stejně jako teta Dorka s ročním synkem Ovadjou, mým nejstarším bratrancem. Její čtyři mladší sestry byly uznány práce schopnými a poslány do koncentračního tábora Stutthof na východ od Gdaňsku. Ve Stutthofu zemřela teta Bronka. Ve Slupsku, kousek od Gdaňsku, zemřela měsíc po osvobození teta Sima. Kdesi v jihovýchodním Polsku zemřel strýc Šlomo, který z Lodže uprchl ještě před likvidací ghetta.

Po osvobození se jediné dvě členky rodiny Stawových, které přežily, teta Bluma, tehdy třicetiletá, a má matka Hala, již bylo pouhých devatenáct, vydaly do Lodže pátrat po něčem či někom, pro co či pro koho by se dalo dál žít. Ale ani jedna nenašla, co hledala. Místo toho našla Hala mého budoucího otce na seznamu osob umístěných v tranzitním táboře Červeného kříže pro židovské uprchlíky ve vesnici Furudal v severním Švédsku. V srpnu roku 1946 se jí

povedlo dostat se z Polska do obrovského tábora pro "vysídlené osoby" v Bergen-Belsenu v okupovaném Německu a odtud pak do Švédska. Úspěch takové cesty nebyl ničím samozřejmým. Podařilo se jí to, protože neváhala použít vymyšleného příběhu a cestovat pod falešným jménem. Zřejmě proto mě nerozčilují žadatelé o azyl, kteří jsou dnes nuceni dělat to samé.

Teta Bluma zůstala v Polsku ještě dalších pár let, ale tamní protizidovské smýšlení neztrácelo na síle. Těch několik přeživších polských Židů, kteří se mohli vrátit domů, brzy zjistilo, že není, kam se vracet. Pogrom v Kielcích ze 4. července 1946 potvrdil, že tisícileté dějiny Židů v Polsku skončily. Během pár let opustila Polsko značná část zbývajících židovských obyvatel. V roce 1949 otevřelo Polsko Židům dveře k emigraci do nového židovského státu a poslední zástupkyně mé rodiny na polském území je za sebou zabouchla, aniž se kdy ohlédla zpět. Matka se do Polska nikdy nevrátila, teta Bluma jednou ano: s dětmi a vnoučaty, když jí bylo téměř devadesát a už se na tomto světě nebála ničeho.

Ve Vídni musím přestoupit. Už několik let nelétají mezi Izraelem a Švédskem ani jinou skandinávskou zemí žádnými přímými linkami. Ubylo turistů a ochladly obchodní vztahy. Izrael vzbuzuje stále méně zvědavosti a stále více údivu a odporu. Stále větší počet lidí považuje čtyřicetiletou okupaci Palestiny za skandální, pokračující kolonizaci Západního břehu za provokativní, zbudování bezpečnostní zdi na převážně palestinské půdě za nezákonné a izraelskou vojenskou převahu za neúměrnou a ve svém důsledku jdoucí proti původnímu záměru. Někteří vyškrtli ze svého nákupního seznamu izraelské pomeranče a avokádo a z cestovního itineráře přímé lety do Tel Avivu.

Nový terminál Ben Gurionova letiště je světlý a prostorný. Na nově příchozí působí dojmem otevřenosti a normality — alespoň dokud nedorazí k pasové a bezpečnostní kontrole, a ani ty nejsou *o mnoho* horší než jinde. V dnešní době je každý a všude vnímán jako potenciální terorista. V tomto ohledu se stal Izrael světem a svět Izraelem.

Teprve cestou z letištní zóny se Izrael stává opět neomylně Izraelem. Nebo si možná až tehdy uvědomím, do jaké míry symbolizuje letištní zóna země, jakou se Izrael stal. Je to rozlehlá plocha o velikosti menšího města. Než se jeden dostane na její okraj, který je obehnan plotem a strážěn jako státní hranice, musí projet dlouhými, širokými bulváry lemovanými bujnými palmami a zmatečnými ukazateli. Na oploceném pozemku se neskrývají jen letištní dráhy, terminály, nákupní galerie, hangáry, hotely, parkoviště, administrativní budovy a všechno ostatní, co lze obvykle najít v rámci letištního komplexu — jsou tu i zemědělská pole, sady a další věci, které byste spíš hledali mimo letiště.

Dobře zásobený mini-Izrael, říkám si. Malá pevnost uvnitř velké. Poslední útočiště při konečném obklíčení.

Nikoli poprvé myslím při vstupu do Izraele na Masadu. Nejen díky výchově ve víře, že stát Izrael představuje uzavření závorky započaté před dvěma tisíci lety jejím pádem, ale také proto, že mě již dlouho děsí souvislost mezi masovou sebevraždou v obléhané skalní pevnosti v Judské poušti roku 73 n. l. a ideologickým způsobem, jakým dnes Izrael vnímá sám sebe. Děsí mě Izrael chápaný jako věčná bašta čelící věčnému obklíčení. Děsí mě rituální přísaha skládaná izraelskými vojáky, že Masada už nesmí nikdy padnout. Děsí mě národní heslo *ein brira*: není volby. Není volby mezi pevností a prohrou. Mezi přežitím a sebevraždou.

V dokumentárním snímku z roku 2005 *Pomsti jen jedno z mých očí* (Nekam achat miš tei einai) odhaluje filmový tvůrce Avi Mograbi skutečnost, že v ideologickém a mytologickém srdci židovského státu přežívá zkázonosný sebevražedný kult. Monotónní scény ukazují jednu skupinku židovské mládeže za druhou — mladí, shromáždění na skalním vrcholku Masady, se choulí před silným větrem, schovávají se před oslepujícím sluncem, dostávají závrať z překrásného výhledu a poslouchají různé verze příběhu o tom, jak a proč si devět set členů fanatické židovské sekty, tzv. zelotů, zvolilo raději kolektivní sebevraždu než pád do rukou Římanů. A proč to bylo správné rozhodnutí.

"Co slyšíte?" ptá se netrpělivě mladý průvodce s jarmulkou, zatímco mladí Židé v jeho skupince zavírají oči před větrem. A on se ptá znovu a znovu, dokud neslyší, co slyšet mají (což si vyžádá několik pokusů). Mají slyšet zvuk vnější hrozby a vnitřního odhodlání. Mají věřit tomu, čemu věřili zeloté. Mají si myslet, že zeloté udělali to jediné, co bylo myslitelné. "Vidíte tam dole ty zbytky zdi?" ptá se při jiné příležitosti jiný průvodce jiné skupinky mladých a ukazuje do propasti. "Postavili ji Římané, aby uvěznil Židy uvnitř hradeb. Kdysi byla dva metry vysoká a obklopovala celou pevnost. Vidíte ty hromady kamení rozmístěné po dvou stech metrech? To byly strážní věže."

Mladí se dívají a přikyvuji. Kdyby dohlédli dále, až do Betlému nebo do Jeruzaléma, spatřili by jinou zeď, podstatně delší, podstatně vyšší a podstatně odolnější — nepostavili ji před dvěma tisíci lety Římané, aby Židé nemohli ven, postavil ji dnešní židovský stát, aby Palestinci nemohli dovnitř. Jisté úseky zdi netvoří zeď, ale elektronicky monitorovaný kovový plot se širokými bezpečnostními zónami, hlubokými zákopy, ostnatým drátem a vojenskými hlídkami. Nicméně termín "zeď" je fakticky i symbolicky oprávněný: i tam, kde je zeď "jen" plotem, je jejím úkolem udržet Palestince na území, které připomíná stále méně stát a stále více vězení.

"Nevzdáme se, Římané," volají do hlubin izraelských koláči. "Nevzdáme se, Římané," vrací se ozvěnou odražený zvuk z protilehlé skály.

"Zůstaň tady s námi dva dny a snaž se pochopit, jak žijeme," ozve se palestinský hlas zpoza zdi. "Snaž se pochopit, proč jsme se přestali bát smrti. Proč je mi jedno, jestli budu žít, nebo zemřu."

Má první vzpomínka na tetu Blumu pochází z konce léta roku 1956. Násir zestátnil Suezský průplav a napětí podél izraelských hranic dohodnutých v roce 1949 po arabsko-židovské válce bylo větší než obvykle — vypadalo to na další válku mezi Izraelem a Egyptem a Bluma se domnívala, že je to příhodná doba, aby vzala děti na návštěvu sestry žijící ve Švédsku. Jak jsme se všichni, tři dospělí a čtyři děti, dokázali vměstnat do dvou pokojů na Hertig Carls väg v Södertälje, na to si už nevzpomínám. Proč doopravdy přijeli, jsem pochopil až později. Bylo to před érou charterových letů — rozhodnutí podniknout tak dlouhou a náročnou cestu muselo být těžké.

Devět letních týdnů se dva ryšaví rabiáti z kulturní kakofonie vnitřního Tel Avivu pokoušeli zabydlet v homogenizovaném *folkhemmet*, neboli "domově Švédů", ale s mizivým úspěchem. Když na mě volali před domem mého kamaráda Berra, postiženého obrnou, v jehož knihách a časopisech jsem se před nimi schovával, stydl jsem se za ně, že mluví cizím jazykem, nerozumějí našim hrám, že si "půjčili" naše nezamčená kola. Ale ke konci jejich pobytu se Jákob, starší z obou bratraců, začal učit švédsky a pomalu jsme se poznávali.

Pamatuji se, jak se toho podzimu otec ustaraně skláněl nad praskajícím rádiem v rohu obývacího a poslouchal zprávy o válce, která nakonec vypukla a která skončila tím, že Izrael dočasně postavil barikády podél západního břehu Suezského průplavu. V té době všichni už s námi teta Bluma s bratranci nebydleli. Nejspíš nemohli zůstat věčně. Asi se jim stýskalo po domově. A doma byli přece jen v Izraeli.

Když šest let poté, na jaře 1962, zemřel můj otec, se po jejich stopách vydala i malá "švédská" větev naší rodiny. Také my jsme podstoupili *aliju*, "výstup", do Izraele. Byt tety Blumy na Šenkinově ulici se stal mým druhým domovem. Z bytelných dřevěných skříní bylo možné jako zázrakem vytahovat nekonečné množství matrací a lůžek a ve dvou holých pokojících v patře nad pekárnu, jejíž zásluhou to tam vonělo po čerstvém chlebu a čokoládovém dortu, bylo možné ubytovat nečekaně množství osob, a to i bez předchozího ohlášení.

Za časných rán, dřív než těžkými dřevěnými žaluziemi proniklo dovnitř letní slunce, pokládala teta na kuchyňský stůl misku se zakysanou smetanou — *š amenet* —, čerstvý chléb z pekárny a talíř nadrobno nasekané zeleniny. Potom pospíchala do malé textilky ukryté někde v bludišti úzkých uliček na druhé straně hektického Karmelského tržiště, na sobě jedny ze svých květovaných šatů a boty se širokým podpatkem. Když se vracela domů, byla už větší inou tma a květované šaty měla propocené, ale přesto netrvalo dlouho a jako mávnutím kouzelného proutku se na stole objevila večeře o třech chodech. Pak se ke stolku na balkóně donesly čtyři židle, na které dosedla čtveřice karetních hráčů, a jejich sázky, smích, příběhy a kouř z věčně zapálených cigaret se mísily se zvuky a pachy z noci otevřených oken a ran.

Bezstarostnost bývá někdy formou sebeklamu. Bezstarostnost, jež si tak jasně spojují s lidmi, kteří se za letních večerů veselili na balkóně tety Blumy, rozhodně nebyla nekomplikovaná. Všichni si prošli peklem, všichni byli donuceni hledat něco, pro co by mohli žít dál, a všichni věděli z vlastní zkušenosti, že Izrael není žádným rájem. Tito lidé byli mírně řečeno zakomplexovaní a jejich fobie a předtuchy prostoupily za prvních deset let celý nově vytvořený stát i mírně řečeno zakomplexovanou politickou a vojenskou scénu, jejíž součástí se chtěli nechtěli stát. Za dusných nocí na Šenkinově ulici jste si mohli připadat jako v kterékoli jiné středozemní zemi. Pokud jste tedy odvrátili pohled od druhé tváře Izraele — od Izraele jako ozbrojené pevnosti založené lidmi postiženými mnohými traumaty, navíc na sporném území.

A na chvíli se zdálo, že to bude fungovat. Vypadalo to, že rychlý pokrok je cestou k překonání minulosti. A v těch letech se Izrael řítí kupředu opravdu velkou rychlostí. Lidé, které by jinak pohltila noční míra vyhlazování, byli pohlcováni snem o obnově. Vnější hranice byly bezpochyby úzké a nebezpečné, "osvětímské hranice", jak je v roce 1967 nazval izraelský ministr zahraničí Abba Eban. Ale vnitřní perspektivy zůstávaly široké a slibné a Izrael byl stále zemí poctivých a spravedlivých. Poctivých v návratu ke svým dějinám a spravedlivých v konání toho, co po nich dějiny požadují. Tu rozkladnou atmosféru zmařených vyhlídek a slepých uliček, jež sílila s tím, jak pokrok zaškrtila vojenská okupace a mesiášský pocit vlastní spravedlnosti a oprávněnosti, jež tě nebylo možné postřehnout.

Pamatuji si tu dobu jako skvělá léta, léta, kdy vlhou tmou mimo kužel světla dopadající na karetní hráče na tetině balkóně prostupovala vůně chlebu a zvěsti plné naděje.

Když přijíždíme k rozlehlé vile na bohatém předměstí Ramat ha-Šaron severně od Tel Avivu, už se smráká. Uzamčené vstupní brány jsou zaplaveny světlem z reflektorů a střeženy bezpečnostními kamerami. Za nimi se rozkládají mramorové podlahy. Jsem tu poprvé a neubráním se překvapení — netuším, že v malém rodinném kruhu tety Blumy lze nalézt takový dům. Bratranec Izák pracuje na letišti v pozemním provozu a jeho žena Sára je úřednicí na tel-avivském magistrátu — v takové bydlení nemohou doufat. Jenže tenhle dům patří Sárině sestře, jež si vzala úspěšného a movitého výrobce plastových obalů, a tak získala životní úroveň a styl, které by před pár desítkami let považovala většina Izraelců za nemístné.

Kolem velkého stolu pokrytého talíři a skleničkami se k rozjímání a útěše shromáždila nejužší rodina. Izák je přemožen žalem a většinou mlčí, ale s postupujícím večerem je hovor ostatních stále silnější. Objevují se čerstvé pokrmy, potom táč se skleničkami na vodku a nakonec si majitel domu přeje předvést, jak funguje posuvná střecha nad jídelním stolem, u kterého sedíme. Je nově opravená, říká. Zmáčkne tlačítko a nad námi se s hučením otevře černá říjnová obloha. Chvilí nato nám chce ukázat nahrávku z nedávné svatby své nejmladší dcery. Nevím, kolikrát už ten film pouštěl, ani kolikrát už jej na té obří ploché obrazovce zavěšené na zdi viděli ostatní spolustolovníci, já ho vidím prvně. Je zřejmé, že natáčení stálo mnoho peněz, je to vlastně taková soukromá reality show s dramaticky zinscenovanými jednotlivými fázemi svatby. Někde uprostřed, z dramaturgického hlediska příliš brzy, přijde vrchol příběhu: svatební obřad pod baldachýnem. Poté se film rozpadá do únavných záběrů jídelních stolů, zdoluhavých sestřihů z exkluzivního vystoupení izraelské popové hvězdy Dany International na svatbě a nekonečných sekvencí tančících a bavících se hostů. Film pokračuje ještě dlouho potom, co ho přestanu sledovat.

Přemýšlím, kolik může takový film a taková svatba stát, když vtom někdo tónem, jako by se jednalo o tu nejpřirozenější věc pod sluncem, pronese, že svatba na téhle úrovni přijde na čtvrt miliónu dolarů.

Necelých patnáct kilometrů odsud buduje Izrael svou zed'. Zdá se, že je to zed' mezi peklem zoufalců a rájem hlupáků.

Druhý den ráno jede naše malá kolona aut na rozsáhlý oblastní hřbitov v Holonu jižně od Tel Avivu. Zabírá ohromnou plochu, kterou kdysi pokrývaly písečné duny a kterou nyní pokrývají náhrobky. Židovské hroby se nikdy neruší. Přibývají a přibývají, dokud se hřbitov nezaplní. Plně židovské hřbitovy, více či méně zchátralé, jsou často nejviditelnějšími pozůstatky židovského světa, jenž býval součástí Evropy.

Židovský pohřební obřad je přímočarý a krásný. Teta Bluma odpočívá v pytlí z vyšivaného černého sametu, položena na márách pod otevřeným nebem venkovní kaple. Přes látku jsou patrné obrysy jejího drobného těla. Na malé pódium za nosítky vystoupí mladý rabín v černém klobouku a pláší ti, aby odříkal *kadiš*, modlitbu za mrtvé. Bylo mi dáno na srozuměnou, že rodinu stálo značné úsilí, aby pro pohřeb zajistila právě tohoto rabína, ale když ho vidím, trochu mě to zaskočí, protože bych nečekal, že ultraortodoxní rabín bude preferovanou duchovní oporou mé v podstatě sekularizované tety Blumy a v některých případech otevřeně protináboženských členů její rodiny.

Pak vysloví mladý rabín něco, co udělá dojem i na mě. Řekne to způsobem typickým pro modlitbu, napůl zpěvavým, napůl nařikavým a jeho slova nejprve zastíní intonace. Potom slyším jeho melodický přednes podobenství o

Abrahámovi a tetě Blumě. "Tak jako kdysi Abrahám opustil svou zemi, rodinu a dům svého otce, aby začal nový život v zemi, kterou jemu a jeho dětem zaslíbil Bůh," prozpěvuje rabín Dan Lau, "tak i Bluma Genislawová, Bůh žehnej její památce, opustila svou zemi, rodinu a dům svého otce, aby začala nový život ve Státě Izrael."

Shromáždíme se kolem otevřeného hrobu, precizně vmáčklého mezi dva bílé kameny, kde už odpočívá Leon a jeho sestra Carola — zbývá jen jedno místo. Z vozíku na kolečkách zvednou nosítka a donesou je k hrobu. Pak je pomalu nakloní, aby z černého sametového pytle do rudobílého písku vyklouzlo tělo zabalené v bílém rubáš i. Každý přispějeme lopatkou hlíny k zapečetění místa posledního odpočinku tety Blumy.

Na druhé straně zdi, či bariéry, plotu, nebo jak chcete říkat té rozpínající se stavbě, která má chránit Izrael před nepřáteli, se palestinské peklo nepřestává zhoršovat. Postupně mizí podmínky nutné pro udržení fungující společnosti. Hospodářství je v troskách, lidé byli poníženi a veškerá naděje na změnu byla zmařena. Zároveň slábne vůle k životu a vůle k smrti nabírá stále destruktivnější podobu.

Následná zkáza nemohla nikoho překvapit. Předvídatelným výsledkem frustrace je agrese a předvídatelným výsledkem destrukce společnosti je chaos. Klasický pokus z roku 1941 zkoumal reakce dvou skupin dětí. Jedné skupině ukázali pokoj plný lákavých hraček za drátěným plotem a řekli jim, že si s nimi budou moct hrát až po dlouhém čekání. Druhá skupina dětí si mohla začít hrát okamžitě. Rozdíl mezi chováním těchto dvou skupin byl markantní. Děti, které nemusely čekat, si hrály spokojeně a bez agresivity. Děti, které musely čekat, potom hračky ničily, občas je dokonce rozbíjely o zeď.

Rozdělit děti na dvě skupiny a vyvolat mezi nimi nenávisť je snadné. Jedny potrestej a druhé odměň. Jedněm si všiměj a druhých ne. Jedněm slib něco, co pak dáš druhým. Rozdělení a panuj je dobře osvědčená technika, jak zničit společnost. Záhuba palestinské společnosti na okupovaném území a její rozmělnění v násilí a anarchii byly až příliš předvídatelným výsledkem izraelské politiky, která má přinejmenším od roku 2001 za cíl zabránit vzniku fungujícího palestinského státu v sousedství Izraele. Děje se tak pomocí systematického umenšování a ponižování každého palestinského vůdce s lidovým mandátem pro vyjednávání s Izraelem. Nejdříve byl až do své smrti ostrakizován demokraticky zvolený Jásir Arafat, poté byl ignorován demokraticky zvolený Mahmúd Abbás, až se stal ubohou figurkou, pak byla bojkotována demokraticky zvolená "vláda" Hamasu (v praxi ve všech směrech vězeňská správa), až přestala fungovat, potom byl Fatah otevřeně vyzván k boji s Hamasem a poté se všichni divili, když zavládl bezprávný stav a Palestinci se začali vybíjet navzájem.

K předpovědi, jak se Palestinci nakonec zachovají, nebylo třeba žádných pokusů. Finsko-švédský básník a politik Claes Andersson stručně vyjádřil, co už víme:

Rozhněvat člověka je snadné.
Všechno mu vezměte.
Dívejte se, jak zvláště se zachová.

Pro ty, kteří se podivují, proč Izraelci využívají svou převahu přesně tím způsobem, jenž spolehlivě zaručuje, že budou Palestinci šílet, mám odpověď, že sám Izrael je šílenou společností. Za zdí (nebo bariérou, nebo plotem) žijí

lidé chránění nejsilnější vojenskou mocností v regionu, podporování nejsilnější vojenskou mocností světa, financování nejsilnější ekonomikou v oblasti, a přesto pevně přesvědčení, že kdykoli mohou přijít o vše a že nejnicotnější projev vojenské slabosti je prvním krokem k Osvětlení.

Někteří říkají, že je to přesvědčení založené na zkušenosti, ne na šilenství. Že důvodem, proč si Izraelci připadají pronásledováni, je skutečnost, že pronásledování doopravdy jsou. Že Palestinci, za horlivé pomoci Arabů a muslimů a všech židobijců světa číhají na příležitost, kdy bude možné židovský stát zničit. Že Židé jsou věčnou obětí věčných nepřátel a že Palestinci nebo Arabové nebo muslimové jsou nacisté naší doby (podezření příhodně potvrzené vzestupem popírače holokaustu iránského prezidenta Ahmadínedžáda). Že se Palestinci nikdy nesmíří s existencí Státu Izrael a že mír s Palestinci je iluze. Že jediný jazyk, kterému nepřátelé Židů rozumějí, je jazyk vojenské převahy.

Tato "racionální" vysvětlení izraelské doktríny vojenské nadvlády často pomíjejí fakt, že Izrael Židy záměrně manipuluje a zneužívá jejich strachu a fobii. Hrozba antisemitismu hraje v oficiální izraelské rétorice stále zlověstnější roli a hrozba nového holokaustu se posunuje na čím dál prominentnější místo v oficiální izraelské obranné strategii. V létě roku 2004 apeloval tehdejší ministerský předseda Izraele Ariel Šaron na Židy ve Francii, největší židovskou komunitu v Evropě, aby sbalili kufry a uprchli do Izraele. Jiní izraelští politici srovnávali dnešní Evropu s Evropou třicátých let 20. století. Rostoucí kritika izraelské politiky a ideologie je stále častěji nálepkována jako výraz nového antisemitismu. Konflikt, jenž bylo před vyhlášením války s terorismem možné vnímat jako politicky zvládnutelný územní problém s uprchlíky a hranicemi, musí být nyní chápán jako součást politicky neřešitelného střetu dobra se zlem, civilizace s terorem, liberalismu s fašismem, demokracie s islámem, osvícenství s fundamentalismem a Židů s jejich nepřáteli. Konflikt, během něhož je zcela logické, vůbec nešilené, když se vyzbrojíme na nekonečnou válku a zabarikádujeme se proti věčnému obležení.

Zneužívání židovského strachu za účelem získání podpory pro sionistický extremismus není nic nového, ani těžko vysvětlitelného. Ve třicátých a čtyřicátých letech 20. století ho využívaly židovské teroristické organizace jako Irgun nebo Sternova skupina a dnes je využívají zástupci izraelských politických snah o okupaci a kolonizaci. To neznamená, že tento strach není ničím podložen (holokaust je fakt, islámský extremismus roste a antisemitismus se nevytratil); jen říkám, že je tento strach zneužíván se záměrem podpořit jeden Izrael na úkor jiného, Izrael postavený na nevyhnutelnosti nekonečných válek a věčných barikád na úkor Izraele postaveného na potřebě míru a usmíření.

A v tom spočívá šilenství Izraele. Alespoň pokud lze za šilenou označit politiku ničící samotný základ toho, co má udržovat: v tomto případě židovskou společnost v Izraeli–Palestině. Politiku sebevraždy.

Záměrně vyvolaný rozpad palestinské společnosti má evidentně za cíl definitivně skoncovat s možností existence palestinského státu, a tím konečně zabezpečit izraelskou nadvládu v blízkovýchodním regionu. Místo toho přispěl ke vzniku nového a podstatně nebezpečnějšího nepřítele. Sebevražedná forma asymetrického vedení boje, která v Iráku porazila jedinou světovou velmoc, nachází na palestinských teritoriích stále úrodnější půdu. Islámský radikalismus a extremismus se stal až příliš předvídatelnou odpovědí na

pokoření sekulárního palestinského nacionalismu. Pragmatického nepřítele se základnou v Izraeli–Palestině nahradil fanatický nepřítel, nárokuje si za svou politickou a územní základnu celý region. Izraelská politika, která nakonec nic nenabídla, stvořila nepřítele, který už nečeká, že něco dostane.

Izrael, zdá se, věří, že jeho doktrína vojenské nadvlády bude na potlačení a porážení takového nepřítele stačit — tím, že zefektivní okupaci, izoluje palestinské enklávy, opevní zeď, konsoliduje své osady, zvýší i odrazující dopad vojenských útoků, invazi a chirurgicky přesného zabíjení. Ale protože se nepřítel stále více ideologizuje a rozšiřuje se po celém regionu, jsou limity této vojenské nadvlády čím dál zjevnější. Izraelský pokus zničit šiiťskou libanonskou milici Hizballáh rozbitím infrastruktury celého Libanonu skončil vojenským debaklem zapříčiněným nejen špatnými vojenskými odhady a taktickými chybami, ale také hlubším strategickým a politickým selháním. Nepřítel, jehož nelze porazit masivním nasazením nepřiměřené vojenské síly, nepřítel, který takovému útoku čelí a ještě se vzmuže na protiútok, vyžaduje jinou strategii než doktrínu vojenské nadvlády.

Tohle všechno nevzniklo samozřejmě jen následkem izraelské politiky a jednání, ale příliš mnoho z toho ano. Příliš dlouho přeceňoval Izrael svou schopnost válčit se svým okolím. Příliš dlouho byli Židé manipulováni, příliš dlouho byl jejich strach využíván pro politiku založenou na aroganci a nadvládě. Příliš dlouho nechal Izrael extrémní politické a náboženské ideologie formovat jeho politický program. Příliš dlouho si Izrael dělal nepřátele, aniž by se s někým spřátelil.

Zůstanu v Izraeli další dva dny. Za časného rána chodím se svými dvěma bratrance do malé sefardské synagogy v Izákově čtvrti číst *kadiš* za Blumu. Můj druhý bratranec Jákob přijel se ženou a dvěma dětmi z jihoafrického Durbanu, kde žije a pracuje už mnoho let. Jákob je z nás nejortodoxnější. Podle židovské tradice si natrhl košili na levé straně hrudníku, u srdce, a přiměl Izáka, aby udělal to samé. Po modlitbě se vracíme k *šivě*, tradičnímu "držení strážně" v domě zemřelého. Nanosíme židle navíc do bytu Sáry a Izáka, protože v posledních letech života bydlela Bluma v malém bytě hned vedle, pak připravíme stůl s občerstvením a uvítáme všechny, kteří chtějí vzdát čest památce zemřelému, utěšit její rodinu nebo se podělit o společné vzpomínky. Židovská tradice přikazuje sedm dní šivy. Je to znamenitá tradice, která nabízí řadu příležitostí k útěše a zamyšlení, a rád bych se jí účastnil až do konce.

Poslední odpoledne jdu na návštěvu k blízkým přátelům, opět se ocitám na nábřeží předměstí Ramat ha–Šaron severně od Tel Avivu. Moji přátelé jsou už dlouho kritičtí vůči izraelské politice, už dlouho doufají ve změnu, ale jsou čím dál pesimističtější a poraženější. Vystoupíme na střešní terasu, odkud lze zahlédnout třpytivé moře na západě a mírné kopečky Západního břehu na východě. A někde za těmi kopci je zeď. "Takže jsme zase v pasti," říkají s enigmatickým úsměvem.

Druhý den ráno si vezmu taxíka na letišti. S každou návštěvou je provoz na dálnici mezi Tel Avivem a Jeruzalémem hustší a nepřehlednější. Mění se i okolní krajina. Ze zemědělské půdy donekonečna ukrajují nové městské osady. Tady lze doslova vidět, jak roste izraelské hospodářství, a s ním i bohatství rostoucí izraelské střední třídy. Ekonomické rozdíly se také nepochybně zvětšují, ale tím se Izrael nijak neodlišuje od většiny ostatních zemí vezoucích se na kolotoči zisků za expandující vlády globálního turbo–kapitalismu. Od všech ostatních zemí se Izrael ovšem liší tím, že tohle všechno běží vedle a ve spojení s okupací, kolonizací a demolicí. O pár kilometrů dál, někdy co by

kamenem dohodil, pracují ti samí lidé, kteří zde usilovně budují izraelskou společnost, na usilovném ničení společnosti palestinské. Pilně pracují na zbudování zdi oddělující stavbu od demolice.

Je skutečně pozoruhodné, že je možné provádět jednu činnost prakticky na dohled činnosti opačné s tak samozřejmou nenuceností. Jak snadné je vydávat š ílenost za normální stav. Během krátkého léta dohod z Osla to bylo o trochu slož itější. Na krátkou dobu bylo za normální považ ováno něco jiného. Změněný standard normality najednou vedl k přesvědčení, že není možné donekonečna okupovat palestinská teritoria a že je možné dosáhnout míru s Palestinci. Během dlouhé zimy, která následovala, začalo být znovu vnímáno jako normální, že mír s Palestinci mož ný není, kdež to nekonečná okupace naopak mož ná je.

Sebezničení jsou schopni výhradně lidé. Jedině lidská rasa má schopnost vybudovat vlastní společnosti — a také je zničit. A obojí může být dílem stejného lidského jedince. Během několika let v devadesátých letech 20. století měli mnozí z nás pocit, že máme v Izraeli–Palestině š ancí přejít od demolice ke stavbě. Byla to příležitost, která se nám otevřela v určitém čase a kontextu, vzniklá za určitých okolností.

Obávám se, že nyní je této příležitosti konec. Co se zničilo po Oslu, se bude dlouho obnovovat — pokud se to vůbec podaří. Sen o palestinském státě byl pro blízkou budoucnost pohřben, ale s ním zemřel i sen o izraelském státě ž ijícím vedle svých sousedů v míru a smíření.

Musím myslet na to, že s mou tetou zemřelo a bylo pochováno i jedno z posledních pojetí s generací, jež přiš la do Izraele s nadějí na únik z ghetta a překonání Osvětími.

Nemohla tenkrát tuš it, že zemře obklopená zdmi nového ghetta — ve strachu z nové Osvětími. Zařadíme se do š ňůry aut projíždějících bezpečnostním vchodem na letiš tě. Rutinní pohled policisty a muž eme jet. Jiná auta zajížd ějí ke straně na podrobnější í prohlídku. Bezpečnostní kontrola může zabrat hodně času, s tím musí při odletu z Tel Avivu člověk počítat. Ze zkuš enosti odhaduji, že musím přijet o tři hodiny dřív.

Tentokrát mě ovš em zaskočilo, co se událo u pasové kontroly. S bezpečností to nijak nesouvisí.

Souvisí to s mým vztahem k Izraeli.

"Mohu vidět váš izraelský občanský průkaz?" ptá se mladá úřednice pasové kontroly poté, co dlouze zírá na monitor počítače.

Odpovídám, že nemám izraelskou občanku, že jsem a vž dycky jsem byl š védský občan.

"Jste obyvatel Izraele," řekne, jako by napomínala dítě přistižené při lumpárně.

"Žil jsem tu dva roky před pětačtyřiceti lety," dodávám.

"Pořád ž ijete tady," prohlásí lakonicky a přes izraelské výstupní razítko mi do š védského pasu v hebrejš tině pomalu vepisuje "obyvatel" a číslo z počítače.

Zrovna tak mohla říct: "Izrael nikdy neopustíte."

Bojím se, že má pravdu.

Published 2009-06-10

Original in Swedish

Translation by Martina Neradová

Contribution by Host

First published in Host 5/2009 (Czech version); Det förlorade landet, Albert Bonnier

Förlag, 2007 (Swedish version)

(c) Göran Rosenberg/Host

(c) Eurozine